

A.D.U.Építész.Iroda.Kft

B É N Y E T E L E P Ü L É S T E R V E

Ö R Ö K S É G V É D E L M I H A T Á S T A N U L M Á N Y

2024 DECEMBER

**BÉNYE TELEPÜLÉSTERVE
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY**

TERVEZŐK:

Építészet:

dr Gajdos István

okl. építészmérnök BÉK 01-0072

Régészet:

dr Tankó Károly

régész, öv. szakértő OKM 289-5/2008

Az Örökségvédelmi tanulmány két részből összeállított, a részeket egymás után dokumentáljuk.

2024 december

BÉNYE TELEPÜLÉSTERVE

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

TARTALOM:

1. Bénye létrejötte és kialakulása	4
2. A település fejlődése	5
Első katonai felmérés	5
Második katonai felmérés	7
Harmadik katonai felmérés	9
3. Tájhasználat, tájszerkezet	12
4. Építészeti értékek és védettségek	13
4.1. Műemléki védettség alá tartozó evangélikus templom	13
4.2. Bénye építészeti öröksége	15
4.3. Utcakép részletek	16
4.4. Építészeti értékek	19
4.5. Helyi védelemre javasolt épületek	21
5. Egyedi tájértékként nyilvántartott elemek	24
6. Értékvédelmi terv	27

2024. december

1. Bénye létrejötte és kialakulása

Bénye neve feltehetően a Benedek személynévből származik. Az elnevezés alapján az ország egyik legrégebben keletkezett falvai közé sorolható. A Benedek, Bene, majd Bena helységneveket már 1086-tól használták, majd egyre gyakrabban fordult elő a Bény, Bénye alakzat. Hogy valójában kit takar ez a név, azt ma már nem lehet megállapítani. (Sztodola M, *TAK*, 2017)

A község közvetlen szomszédságában több település nyomára is bukkantak, mely bizonyítja, hogy régóta lakott térségről van szó. A középső bronzkori, Vatyai kultúra (ie. 1700-1650) két nyomát is fellelhetjük. Az egyik a Gomba-Várhegy, a másik pedig a Káva-földvár. Feltételezhető, hogy nem csak e két földvár volt lakott, hanem a közöttük lévő domboldalakon is voltak telepek. Erre utal a bényei Fő utca löszfalában talált sír is, ahonnan egy bronz karperec és egy agyagedény is előkerült. (Sztodola)

Bénye több mint háromszáz éve, az 1700-as évek elején újratelepített falu, ami a török uralom alatt teljesen elnéptelenedett és elpusztult. Eredete sokkal korábbra nyúlik vissza az időben.

1665-ben került a Fáy család tulajdonába Bénye, mint puszta. Fáy László fia, Mihály telepítette be Bényét magyar és felvidéki szlovák ajkú lakosokkal.

A telepítési szerződés 1714 április 27-én kelt.

A betelepült zömmel szlovák és magyar népesség kemény munkával teremtette meg a falu mai elhelyezkedését és központjának képét, óriási munkával teraszokat vágott a völgyek oldalába, így teremtette meg az építés lehetőségét.

A kezdeti, feltehetően részben a déli fekvésű löszfalakba vágott pincék, „barlang lakások” után a falu mint egy „ötujjas kesztyű” beékelődött a tájat alkotó völgyekbe, fokozatosan elfoglalva a rendelkezésre álló teret. Így alakította ki a település központi területét a Bényei-patak mentén. A völgy kissé magasabb részén a patakka párhuzamosan futva jött létre a szomszédos településekkel összekötő Fő utca, amely az „országutakhoz” kapcsolta Bényét.

Alapvetően mezőgazdasági jellegű település, a környezetét sikerült megőriznie és sikeresen fenntartani. Ipari jellegű üzemek nincsenek a településen, így lakóinak jelentős része távolabb, leginkább Budapesten és az agglomerációban dolgozik.

A falu jelenlegi lakónépessége kissé meghaladja az 1200 főt és csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt évtizedben. A lakásszám több mint 500 db, enyhén növekvő a száma, annak ellenére, hogy csak a közelmúltban alakult ki nagyobb számú új telek.

2. A település fejlődése

A falu újratelepítése után fokozatosan és nagy, de a domboldalakat formáló, helyi tájalakító munkával foglalta el a Bényei - patak völgyét. A falu ott települt, ahol a patak keletre fordulva áttöri magát a dombok közötti legszűkebb helyen. Az első telepések az „országút” mellett, a mai Temető és Templom hegy oldalán, illetve a pataktól kissé távolabban, a délre induló völgyek elején telepedtek meg.

Az **első katonai felmérés (1783)** térképe jól mutatja a mezőgazdasági természet dominanciáját, ugyanis a község nagy részén szántóterületeket láthatunk, a lakott területtől délnyugatra pedig a szőlőket. Az erdőterületek aránya igen csekély, mindössze egy erdőt ábrázol a felmérés a településtől délkeletre.

Legelők és rétek a községtől északra, valamint a falut kettészelő patak mentén húzódnak. A felmérésen látható, hogyan építkeztek a bényei lakosok: egy részük a patak menti síkra, míg többen a dombok között lefutó völgyekben a löszfalakat kibányászva építették házukat. Érdekes, hogy az első katonai felmérésen ábrázolásra kerültek a vízi- és szélmalomok egyaránt, ugyanakkor Bényén szélmalom jelzése nem található. Látszik viszont két kőépület a patak menti utcán a kertés lakóházaktól távolabb.

A falu házai, „telkei” a telepítés után a mai Tölgyfa utca vonaláig helyezkedtek el és ezt a vonalat még hosszú évtizedekig megtartja, csak XX. század közepén kezdett Gomba és a Harcvölgy irányába terjeszkedni.

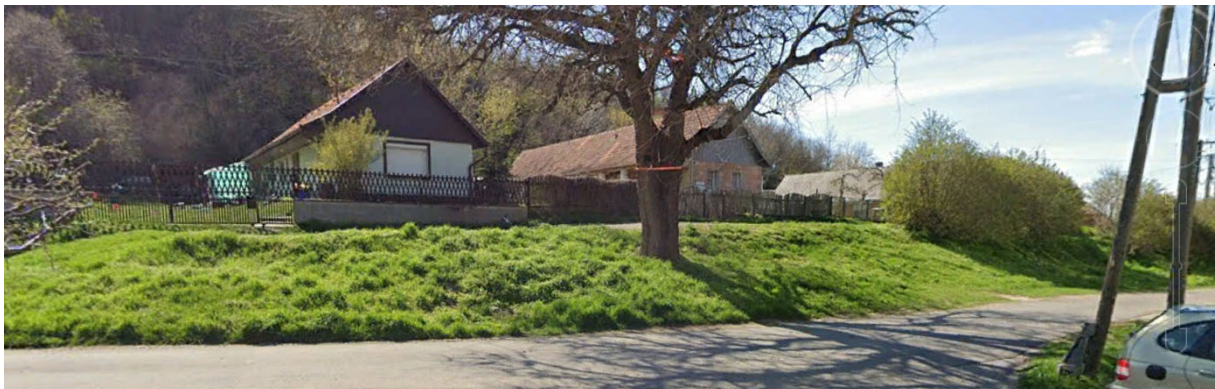
Az épületek a mai Fő út északi oldalán, többségük pedig a mai Szabó Dezső és a Kölcsey Ferenc utcai völgyekbe húzódtott.

Bénye az első katonai felmérés idején, 1783-ban (forrás: mapire.eu)

Kölcsey u mai képe

A Szabó Dezső utca hagyományos beépítése

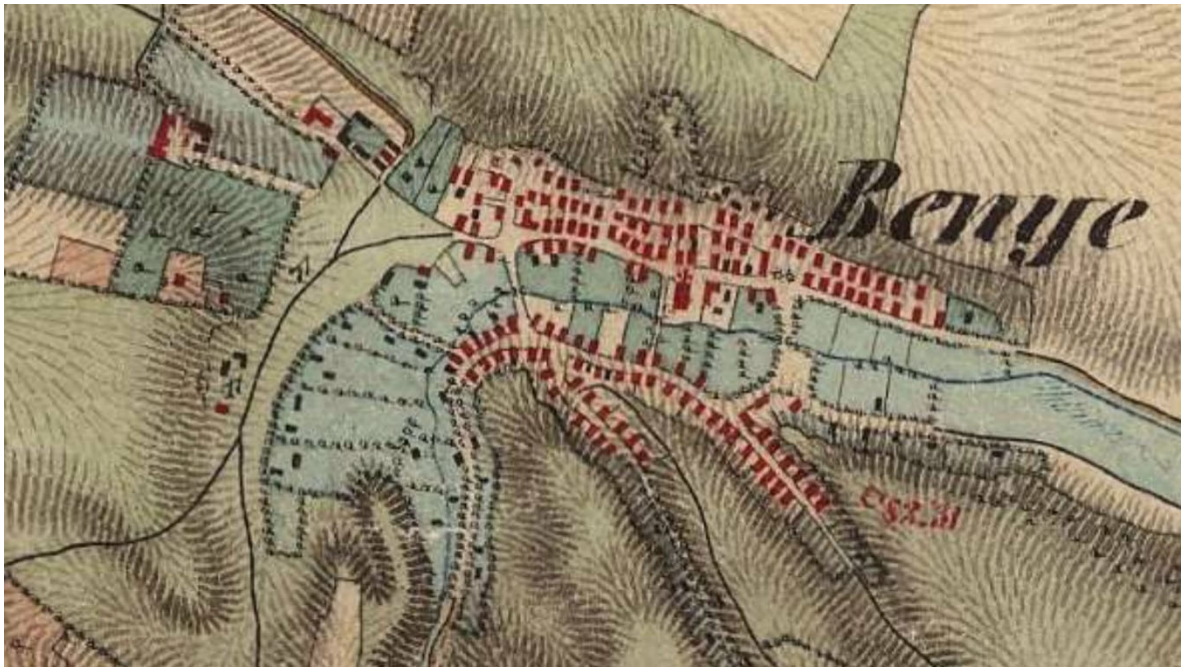
Bénye a második katonai felmérés idején, 1861-ben (forrás:mapire.eu)

A **második katonai felmérés (1861)** térképén már látható a falu központjában álló templom és tőle északra, a település szélén a temető. A falu utcái a közel 80 év alatt csekély mértékben gyarapodtak, épületei azonban igen. A patakot kísérő területek is hasznosításra kerültek, a két településrész között kertes művelésű telkeket láthatunk, fa építményekkel. Ma is követhető még a falu egykori kétbelters szerkezete. Minden házhoz külön kertrész tartozott az utca másik oldalán vagy gyakran távolabb. Ezek mára beépültek, vagy az eredeti ház tulajdonosának leszármazottai lakják.

A falu jelenlegi igazgatási területén a területhasználat az első felméréshez képest jelentősen változott. A mezőgazdasági területek körülbelül egy harmadán megjelentek az erdős részek, de továbbra is a szántóterületek dominálnak.

Ma is meglévő erdőterületek alakultak ki a település déli határában és a patak Káva felé vezető szakasza mentén. A szőlők területe változatlan. A felmérés térképe több gémeskutat is feltüntet.

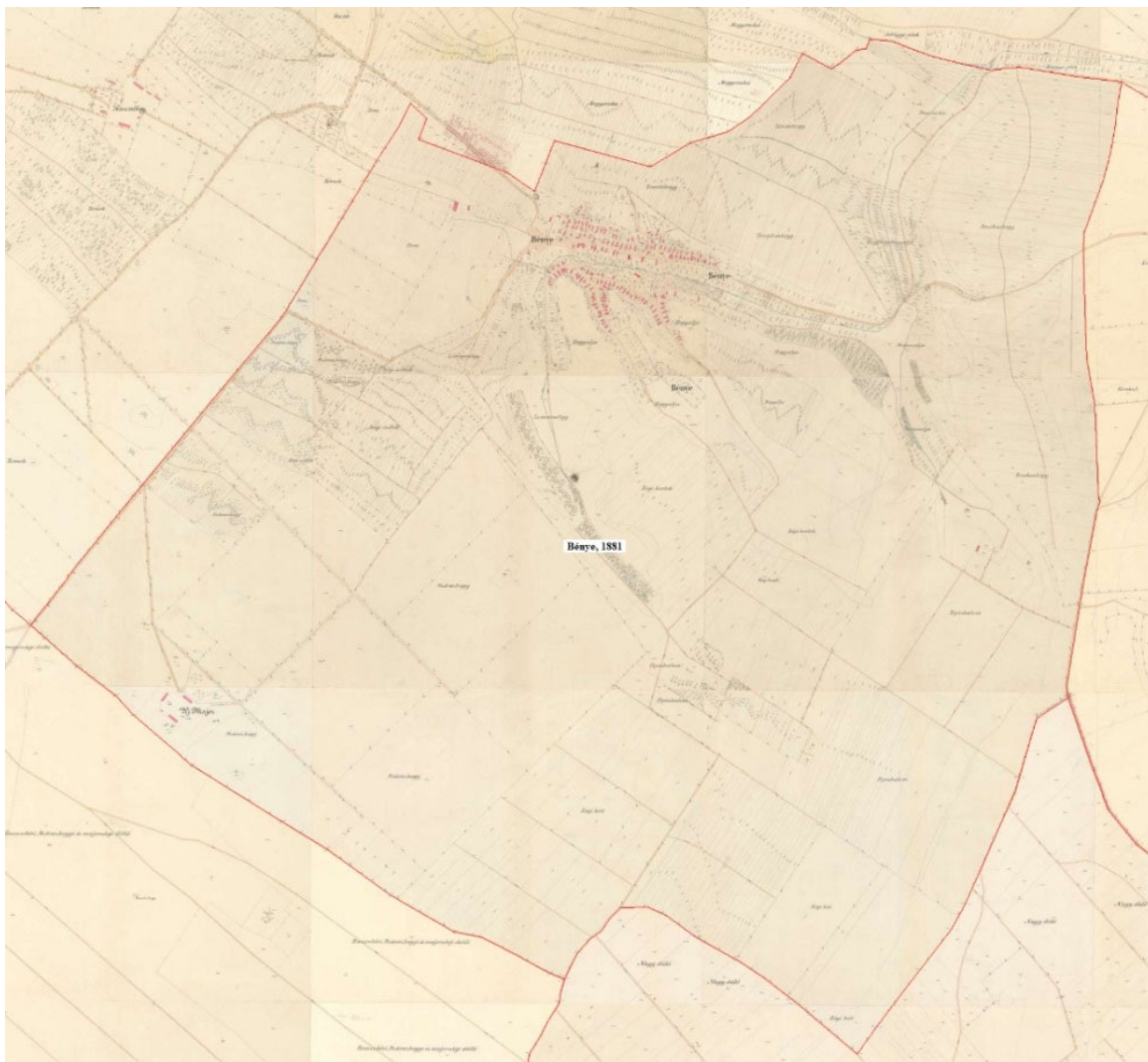
A központi területen az épületek, telkek egymás felett helyezkedtek el, több teraszt alkotva. A mai Petőfi utca, Attila utca és a Jókai utca mintegy többszintes beépítést hozott létre, ami egyedi faluképet eredményezett.

Petőfi utca a Fő utca felett

Petőfi utca a felette lévő Attila utcai torz beépítéssel

Bénye az 1881-ben készült kataszteri felmérés térképén (forrás: mapire.eu)

Az 1880-as években készült el a településre a harmadik katonai felmérés és egy kataszteri térkép is. Az **1881-es kataszteri térkép** nagy értéke a pontos telekábrázolás. A falu lakott területe jelentős mértékben nem növekedett, azonban a térképen már egyértelműen beazonosíthatók a mai utcák.

Az 1883-ban készült **harmadik katonai felmérés** térképén néhány változás figyelhető meg a korábbiakhoz képest. A legértékesebb eleme a felméréseknek a szélmalom ábrázolása a mai Temető utca végétől északnyugatra. Új elem továbbá a település déli határában épült Új Major, két gémeskútjával. A tanya még ma is áll.

Bénye a harmadik katonai felmérés idején, 1883 (forrás: mapire.eu)

A két világháború idején a településen nem történtek jelentősebb események. Az első világháborúba 410-en vonultak be, 18-an hősi halált haltak. A második világháború ennél több, 25 áldozatot követelt. (TAK, 2017)

Az 1920-as évek nagy történése a Nagyatádi-féle földreform, mely a földbirtok helyesebb megosztását hivatott szabályozni amellet, hogy megőrzi a nagybirtokos szerkezeteket. A reform során a bényei lakosok közül az igénylők 167 kataszteri holdhoz jutottak. A kiosztott földek egy része a Gombához tartozó Rókás dűlő volt. Ezen az alacsony aranykorona értékű homok talajú területen telepítettek szőlőt a bényeiek. Ezidőben osztottak ki még a Fő utca Gomba felőli részén 50 db házhelyet, ez lett az úgynevezett Újtelek a Fő utca mentén. (TAK, 2017)

A beépítés átlépte a Kossuth utca határvonalát és a Fő utca mentén megindult Gomba és a Harcvölgy irányába. Ez a változás már csak az 1941-es katonai térképen követhető.

A két település közötti közigazgatási határban történt változás a történeti térképek alapján a Fő utca melletti területeket érintően. Ebből a későbbiekben származott bonyodalom, amikor a Gomba és Bénye összenőt a főútvonal mellett és mai napig nem rendeződött még, bár a két Önkormányzat megállapodott egymással.

A telekrendezésekkel együtt az egykori „közös Tanács” nem módosította a közigazgatási határt, ami így telkeken, sőt épületeken halad át. (A bényei telekalakításokat gombai térképszelvényen vezették és tartotta nyilván a Földhivatal.)

A korábbi állapotokhoz képest az **1941-es katonai felmérés** nagy értéke, hogy nyomon követhetően bővült a lakott terület nagysága. Tovább folytatódott a terjeszkedés a Lomen-völgyben és a Fő utca mentén. A malomról és annak működéséről a történeti leírások nem szólnak. Valószínűsíthető, hogy ezidőben a malom már nem működött, hisz sem e térkép, sem a későbbiek nem ábrázolják.

1. ábra: Bénye az 1941-ben készült katonai felmérés térképén (forrás: mapire.eu)

A második világháború után további háztelkeket osztottak ki, ekkor alakult ki és jelölték a Harcvölgy utca, vagy akkori nevén a Sztálin-telep. A nagy kollektivizálás idején, 1959 márciusában jött létre a Népfront Mgtsz., majd 1973-ban a Gomba, Bénye és Káva szövetkezeteiből a Fáy András Mgtsz. 1993-ban a szövetkezet több részre oszlott és tevékenységként szerveződött újra. (TAK, 2017)

3. Tájhasználat, tájszerkezet

Bénye a középső szakaszán, kelet-nyugati irányú Bényei-patak völgyében fekszik, a települést így északról és délről is dombok övezik. A falut körülölelő dombokat, dűlőket és a köztük húzódó völgyeket a köznyelv és a szájhagyomány különféle nevekkkel illeti: Meleg-völgy, Kisasszony-völgy, Papp-hegy, Csillag-hegy, Kis-hegy, Öreg-kertek, Pilis, Dolina, Templom-hegy.

A patakvölgyek a táj jellegzetes elemei, legmeghatározóbb a Bényei-patak völgye, melyet külterületen fűzfacsoportokkal tarkított kaszálórétek kísérik.

A településen nagyobb erdő nincs, főként telepített akácosok, kisebb részben tölgyesek találhatóak a településtől délre a völgyek mentén. Táji jellegzetesség továbbá a Pilisi utca két oldalán emelkedő löszdomb, melyről jó kilátás nyílik a falura. A külterület nyugati részén nagy kiterjedésű szőlők, melyeknek jelentős részét felszámolták, déli részén pedig szántók találhatóak.

Domborzati adottságait és természeti és tájképi értékeit tekintve Bénye kedvező fekvésű és gazdag település. A völgyekkel és löszdombokkal gazdagon szabdaltságot mutató település környéki táj, az eltérő magasságú és fekvésű tájrészletek, a vízfolyások különböző tájhasználati módokra adnak lehetőséget, melyek színesítik a táj arculatát. Elsősorban a domborzati és vízrajzi adottságai mentén a település közigazgatási területe két markánsan elkülönülő részre oszlik: a déli tágas, nyitott, tagolatlan táblák, kertek és szántóterületek dominálta tájra, illetve az északi változatos morfológiájú, dombok közé zárt, mozaikos, tagolt tájra.

A település jelenlegi tájhasználati módja – a művelési ágak elhelyezkedése és kiterjedése – a természeti adottságoknak megfelelő, a domborzati, vízrajzi, talaj- és klimatikus adottságokhoz igazodva művelt, ami pozitívan értékelendő. Problémát okoz azonban a tájszerkezet homogenitása, a tagoló szerkezeti elemek hiánya a mezőgazdasági területek tábláinak szélén és a mezőgazdasági utak mentén. A települési és mezőgazdasági területekbe ágyazódó műveletlen területek (mezsgyék, sövények, fasorok, erdőfoltok) hálózatainak állapota, kiterjedése nem elégséges, annak fenntartása és fejlesztése szükséges.

4. Építészeti értékek és védettségek

Bényének jelenleg nincs értékleltára és értékkatasztere, egy védett műemléke van.

4.1. Műemléki védettség alá tartozó evangélikus templom

Fő u. 87 szám, 331 hrsz. Azonosító:6905

A falu büszkesége és egyetlen temploma az [evangélikus](#) templom. Műemlék mivolta és igen ritka típusú [barokk](#) fedélszéke teszik különlegessé.

Az evangélikus templom [1784](#) és [1794](#) között épült - egyenes záródású szentéllyel és zömök, homlokzat előtti toronnyal -, a [klasszicizáló](#) késő barokk stílusú templomot [1879](#)-ben részben megújították.

Részben bekerített, homlokzati középtornyos, egyhajós templom. Homlokzata elé épült kétszakaszos torony.

Bejárata: szegmensíves kapu, hajlított ívű konzolos szemöldökpárkánnyal. Felette egyenes záródású ablak. A torony sarkai kiugró, világos falsávval, a homlokzat kétoldalt páros falsávokkal díszített.

Egyenes ívű oromzat előtt a torony felső két szakasza: konzolos könyöklőpárkányos négyszögletes ablak az alsón; a felsőn kettős falsávok között félköríves záródású ablak mind a négy oldalon. Egyenes párkányzat zárja le, felette hagymasisak.

A templom képe keletről, Káva felől

Bénye község területén ez az egy műemlék található, az evangélikus templom, a tervezett fejlesztések nem érintik, így műemléki érdekeket a terv nem sért.

A község területén egyéb világörökségi, vagy várományos helyszín és terület, valamint más országos jelentőségű építészeti örökség nincs.

A tervezett fejlesztések, beruházások területein sem műemlék, sem helyi védettséget élvező épület, építmény nem található.

4.2. Bénye építészeti öröksége

Bénye beépítése teljes mértékben igazodik a természeti-morfológiai adottságokhoz. A Bényei-patak völgye, a mélyebben fekvő parti területek és az északi oldalon meredeken felhúzó domboldal sajátos beépítést eredményezett.

A patak két oldalán nagyobb kertes beépített telkek helyezkednek el, míg a Fő utca északi oldalán a több szinten lévő beépítés csak kisebb méretű telkek és épületek megvalósítását tették lehetővé. Ez a terület Bénye történeti településmagja.

A déli oldalon a dombok közé befűződő völgyek szűk területe ugyancsak kisméretű telkek kialakítását biztosította.

A beépítést ennek megfelelően hagyományos, oldalhatáron álló, egytraktusú lakóépületek, kisebb részben tornácos kialakítással alkotják. Építőanyaguk a helyben lévő lösz és erdei fák. Az eredeti épületállomány egy jelentős része a hatvanas-hetvenes években lecserélődött „kockaházakra”, vagy egy traktussal megbővítették az utcafronton, átfordították a tető gerincét, így elveszítette eredeti jellegét.

Napjainkban az eredeti állomány gyors erodálódásnak indult, amit nagyban segítenek a szükséges, ámde a hagyományos építészeti megjelenést gyakran torzító hőszigetelésre vonatkozó jogszabályok és rendelkezések.

A falu központi területének beépítése

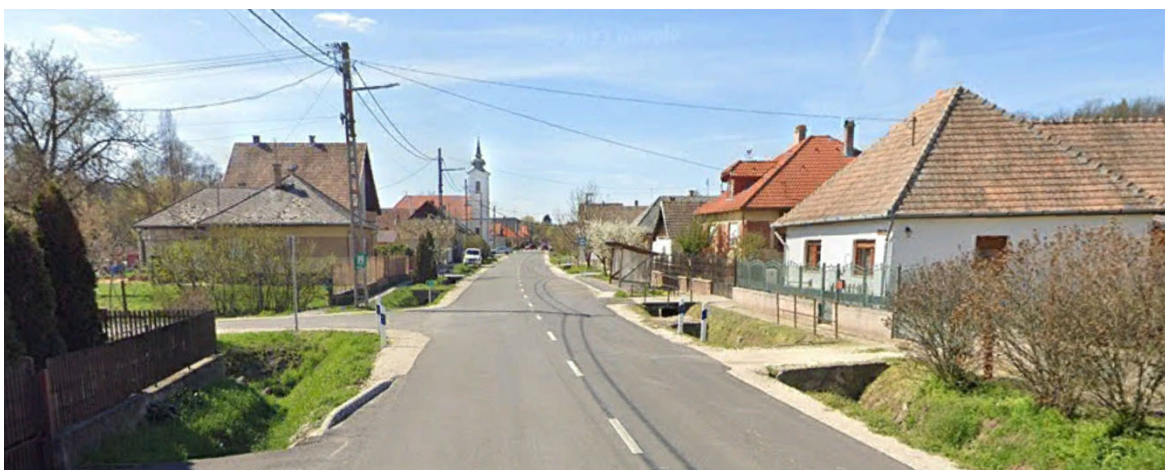
Bénye településszerkezete a XIX. század közepére kialakult és nem változott napjainkig. A sajátos többszintes utcarendszer és a völgyekbe benyúló beépítés önmagában is jelentős értéket képvisel.

Az oldalhatáron álló hagyományos, fésűs beépítés szakaszonként még létezik, de az eredeti épületek ma már nem felelnek meg a lakók igényeinek és a védelem hiánya miatt - gyakran a szükséges engedélyek hiányában – átépülnek, átalakulnak. Nagyon kevés kivétellel történik meg az átalakulás a szükséges érzékenységgel és építészeti megfogalmazással.

4.3. Utcakép részletek

Magára hagyott romos épület

Átalakuló Fő utca

Látkép a Petőfi utcából

Kölcsey utca

Petőfi utca egységes megjelenésű szakasza

Csatlakozó, felújítás alatti épület

Átalakuló látvány és idegen építészeti stílus az Attila utcán

4.4. Építészeti értékek

A falu egykori beépítése az alföldi lakóházak megjelenését és elrendezését követte, annak ellenére, hogy a telepések zömmel szlovákok voltak és hosszú időn keresztül őrizték ezeket a hagyományokat.

Az épületek oromfalas kialakítással, egyablakos, vagy kétablakos megjelenéssel bírtak. Építőanyagukat a helyszíni agyag és faanyag jelentette. A faluban jellemzően vertfallal, vagy sárfallal készültek az eredeti épületek és az 1950-es években tértek át az égetett téglákra. A vályog nem volt jellemző az építésben Bényén.

Az egytraktusos épületek – ha időtálló anyagból készültek – korszerűsíthetők megfelelő telekméret esetén, ha ez nincs, akkor kevés esély marad megtartásukra. Az öreg lakóépületek lecserélődnek, más megjelenésű lakóházak készülnek.

Oromfalas, tornácós lakóépület és díszített oromdeszkás lakóépület

A 2017-ben készült TAK elemzi a lakóépületállomány helyzetét és adott javaslatot a helyi védelemre javasolt épületekre, de nem született róla helyi rendelet, így nincs hivatalosan védendő épületállomány Bényén.

Bénye népességének számát tekintve 1960 és 1980 közötti években élte virágkorát, majd csökkenni kezdett a lakosság száma, mintegy 250-300 fővel 1990-ig és utána hosszabb ideig stagnált.

Ennek megfelelően a lakásépítés inkább a meglévő lakóterületen belül történt, erőteljesen cserélődni és átalakulni kezdtek az épületek.

Az utóbbi évtizedben ismét megjelent a fűrészelt díszítéssel készített faormzatos épület és a régi megmaradtak is kezdenek megújulni.

Felújított oromzatok

A falu örökségének megőrzése érdekében szükséges ismételten elkészíteni egy átfogó vizsgálatot és megalkotni a rendeletet a helyi védelemről, valamint a támogatási rendszert elindítani, hogy legyen ösztönző segítség az értékek megőrzéséhez.

A felhagyott temetőrészen felmérés és részletes kertépítészeti terv alapján meg kell valósítani a „**Kegyeleti parkot**”. A felhagyott részen több évtizedes kopjafák és egyéb sírjelek találhatóak. Ezek összegyűjtése, bemutatása a terület gondos, érzékeny feltárása szükséges, tiszteletben tartva a kegyeleti szokásokat és az egykor itt éltek emlékét.

4.5. Helyi védelemre javasolt épületek

Jókai utca 6. (Hrsz.: 198)

Kölcsey utca 28 (Hrsz.: 428)

Kölcsey utca 45. (Hrsz.: 472)

5. Egyedi tájértékként nyilvántartott elemek

Ssz.	Egyedi tájé. kat. jelzet	Megnevezés	Egyedi tájérték típusa	Pontos helyszín	Hrsz	Szükséges intézkedés
1	B-1	Melléképület kerekesházal	településsel kapcsolatos emlék	Fő út 106.	187	felújítás, állapotmegőrzés
2	B-2	Lakóház hársfával	településsel kapcsolatos emlék	Szabó Dezső u. 20.	503	felújítás, állapotmegőrzés
3	B-3	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Jókai u. 6.	198	felújítás, állapotmegőrzés
4	B-4	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Jókai u. 8.	203	állapotmegőrzés
5	B-5	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Kölcsey u. 28.	457	állapotmegőrzés
6	B-6	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Kölcsey u. 45.	472	állapotmegőrzés
7	B-7	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Szabó Dezső u. 47.	558	állapotmegőrzés
8	B-8	Lakóház	településsel kapcsolatos emlék	Pilisi út 51.	818	felújítás, állapotmegőrzés
9	B-9	pásztorház	településsel kapcsolatos emlék	Kölcsey u. 46.	901	felújítás, állapotmegőrzés
10	B-10	nyári konyha	településsel kapcsolatos emlék	Fő u. 81.	334	állapotmegőrzés
11	B-11	Szent Vince szobor	vallási, településsel kapcsolatos emlék	Polgármesteri Hivatal kertje	136/1	állapotmegőrzés
12	B-12	kopjafás temetőrészlet	települési, temetkezéssel kapcsolatos emlék	temető	0169	gondozás, állapotmegőrzés
13	B-13	Norton-kút	településsel kapcsolatos emlék	Fő út 102. számú ház előtt	680/2	megőrzés
14	B-14	gémeskút	termeléssel kapcsolatos emlék	Kölcsey u. 35.	467	állapotmegőrzés
15	B-15	kukoricagóré	termeléssel kapcsolatos emlék	Jókai u. 12.	212	felújítás, állapotmegőrzés

16	B-16	kukoricagóré	termeléssel kapcsolatos emlék	Fő u. 99.	324/1	állapotmegőrzés
17	B-17	kenderáztató	termeléssel kapcsolatos emlék	sportpálya mellett	090/8	terület jellegének megőrzése, helyi védelemre javasolt
18	B-18	I. és II. Világháborús emlékmű	történelmi eseménnyel kapcsolatos emlék	Evangélikus templom kertje	331	állapotmegőrzés
19	B-19	kopjafa az 1848-as szabadságharc emlékére	történelmi eseménnyel kapcsolatos emlék	Evangélikus templom kertje	331	állapotmegőrzés
20	B-20	Szent István szobor	emlékszobor, személlyel kapcsolatos emlék	Evangélikus templom kertje	680/2	állapotmegőrzés
21	B-21	eperfa	biológiai egyedi tájérték	Sportpálya szélén	094	gondozás, helyi védelemre javasolt
22	B-22	Bényei-patak melletti erdőfolt	biológiai egyedi tájérték	Bényei-patak mellett	376	zöld juhar visszaszorítása, védelem.
23	B-23	forráshelyet jelző kőrisek	biológiai egyedi tájérték	Kölcsey u. 33-37. számú házak mögött	478, 479	megőrzés, védelem
24	B-24	idős magyar kőris	biológiai egyedi tájérték	Kölcsey u. 37. és 39. között	467	megőrzés, védelem
25	B-25	magányos tölgyek	biológiai egyedi tájérték	a sportpályától ÉK-re fekvő löszdomb	090/8	megőrzés, helyi védelemre javasolt
26	B-26	tölgyliget	biológiai egyedi tájérték	a sportpályától ÉK-re fekvő löszdomb	090/8	megőrzés, helyi védelemre javasolt
27	B-27	tölgyliget	biológiai egyedi tájérték	Kossuth Lajos u. vége	680/8	megőrzés, helyi védelemre javasolt
28	B-28, BK1	gyepfolt kilátóval	biológiai és esztétikai egyedi tájérték	Templom-hegy DNY-i csücske	0168	szukcesszió visszaszorítása, helyi védelemre javasolt
29	B-29	"Füzes"	biológiai egyedi tájérték	Bényei-patak mellett, a belterületről keletre	0134-138, 0141/4, 0156/1-11, 0157, 0158/13-19,45-56,	megőrzés, helyi védelemre javasolt

30	B-30	Kisasszony-völgy	biológiai egyedi tájérték	Kisasszony-völgy	0115/1-2, 0131, 0139, 0140, 0141/1-3, 0143/1	megőrzés, helyi védelemre javasolt
31	B-31	löszfal	földrajztudományi és biológiai egyedi tájérték	Pilisi út végén, a Sportpálya mellett	0104/5	megőrzés, helyi védelemre javasolt
32	B-32, BK2	Dolnai-Tabáni-hegy kilátóponttal	biológiai, földrajztudományi és esztétikai egyedi tájérték	Dolnai-Tabáni-hegy	0104/5	botanikai, zoológiai felmérés, helyi védelemre javasolt, szukcesszió visszafordítása
33	B-33, BK3	löszdomb kilátóponttal	biológiai, földrajztudományi és esztétikai egyedi tájérték	a sportpályától ÉNY-ra	090/8	botanikai, zoológiai felmérés, helyi védelemre javasolt, szukcesszió visszafordítása

6. Értékvédelmi terv

6.1. Az építészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Bénye az elmúlt évtizedekben mérsékelten fejlődött, de ez egyúttal azt jelentette, hogy nem új területek épültek be, hanem a meglévő épületállomány cserélődött, módosult, azaz az eredeti épületállomány változott 1945 után elsődlegesen.

A változáshoz, a megmaradt eredeti épületek védelmében az önkormányzatnak kötelezettségei vannak. Támogatnia kell a beépítés jellegét megtartó belső területek megújulását és az új beépítés lehetőségének megadását, azaz új telekosztás, telekalakítás megtörténtét.

Ahhoz, hogy az új beépítések harmonikusan illeszkedjenek a falu meglévő arculatához, nem szabad engedélyezni a spekulációs célzatú lakásépítést, társasházak építését. A HÉSZ hozzon szigorú szabályokat, hogy egy telken legfeljebb egy lakás legyen építhető.

6.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

Az új településterv elfogadásával az Önkormányzat megteremti annak lehetőségét, hogy továbbra is a környezetét tiszteletben tartva, visszafogottan fejlődjön Bénye, alkalmazkodva a rendelkezésre álló lehetőségekhez az értékes természeti környezetéhez.

Az építészeti értékeket részletes vizsgálattal fel kell tárni és meghatározni, melyik épületeket, építészeti részleteket kell rendeletileg védelem alá helyezni. Bénye esetében csak a helyi védelem lehetséges, ehhez a vizsgálat után helyi rendeletet kell alkotnia az önkormányzatnak.

A védelem és az értékmegóvás érdekében létre kell hozni az önkormányzatnak egy támogatási rendszert, amivel elősegítheti a bényei értékek fennmaradását.

6.2.1. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

Az eredeti épületállomány erőteljesen fogyatkozik ezért sürgős lenne az önkormányzatnak a lehetőségeihez illeszkedő intézkedéseket megtenni. A településre egyre erőteljesebb a fejlesztői nyomás, hogy eladásra épülő, spekulációs lakásépítést tegye lehetővé. Az új HÉSZ ebben segíthet.

Az energetikai rendelkezések és a lakásítési – korszerűsítési támogatások a tulajdonosokat olyan megoldásokra ösztönzik, amik jelentősen módosíthatják az épületek megjelenését, ezért is sürgős lenne a szükséges intézkedések meghozatala.

A folyamatok nehezen megváltoztatható környezetet hozhatnak létre, visszafordításuk nem lehetséges.

6.2.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A falu számára fontos, megőrizze festői megjelenését, ami változik az időben és térben, de még van esély arra, hogy a belső területeken a ténylegesen értékes építészeti elemeket megtarthassa.

Önerőből a település erre nagyobb költségeket nem tud ráfordítani, de a létező pályázati lehetőségeket felhasználva, a támogatásokat fokozatosan elindítva lehet még lehetősége és eredménye. Reményt ad erre az önkormányzat pályázati szereplése, fokozott erőfeszítése.

RÉGÉSZETI HATÁSTANULMÁNY
BÉNYE KÖZSÉG
TELEPÜLÉSTERVÉHEZ

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

Megrendelő:
Bénye Község Önkormányzata
2216 Bénye, Fő út 74

Készítette:
Dr. Tankó Károly
tel.: +36(30)263-40-24
e-mail: csiszar@gmail.com

Budapest, 2024 december 14.

TARTALOM

BEVEZETÉS: A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésének célja	3
1) ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	4
1.1) A település történeti leírása	4
1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással	6
1.3) A település régészeti értékleltára	8
1.3.1) Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek	9
1.3.2) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek	8
2) A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	18
2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	18
2.1.1) A jelenlegi állapot és terület-felhasználás	18
2.1.2) Változtatási szándékok	18
2.2) A változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre	18
3) ÉRTÉKVÉDELMI TERV	20
3.1) Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	20
3.1.1) A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei	20
3.2) Önkormányzati feladatok meghatározása	20
3.2.1) Folyamatok iránya és visszafordíthatósága	20
3.2.2) Kárenyhítés lehetősége és költsége	20
4) ÖSSZEFOGLALÁS	21
5) NYILATKOZAT	22
6) A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása	23
7) Fényképek	26
8) Hatályos örökségvédelmi jogszabályok rövid ismertetése	31

BEVEZETÉS

A települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésének célja

Bénye Község Önkormányzatának Képviselő-testülete a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet alapján döntött a község Településterveinek elkészítéséről. A településrendezési feladatok elvégzésével A.D.U. Építész Iroda Kft. került megbízásra.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítését indokolja, hogy az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § értelmében, a településfejlesztés és a településrendezés során a kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzését, valamint a régészeti örökség védelmét, felújításának és továbbfejlesztésének lehetőségét figyelembe kell venni.

Továbbá a község közigazgatási területére kiterjedő örökségvédelmi hatástanulmány több mint 10 éve készült, ezért a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi XLIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció és településrendezési eszközök módosításához új örökségvédelmi hatástanulmány készítése szükséges.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet (továbbiakban Kr.) 84. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készítője települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről köteles gondoskodni. Továbbá, a Kr. 91. § (1) figyelembe véve a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településrendezési eszközök jogszabályban meghatározott egyeztetési eljárás keretében kialakított szakmai vélemény során figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség megőrzésének alapvető követelményére.

A jelen hatástanulmányt és részeit a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A hatástanulmány sokszorosítása, átdolgozása vagy a szerződésben rögzített céltól eltérő felhasználása csak a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával történhet. A hatástanulmányból való idézés, arra való hivatkozás csak a forrás pontos megjelölésével jogszerű. A szerzői jog megsértése büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja annak készítője. A hatástanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célra jogosult felhasználni.

Lényeges felhívni a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült, ezért a jövőben ismertté váló új adatok a hatásvizsgálat eredményeinek és következtetéseinek felülvizsgálatát tehetik szükségessé.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

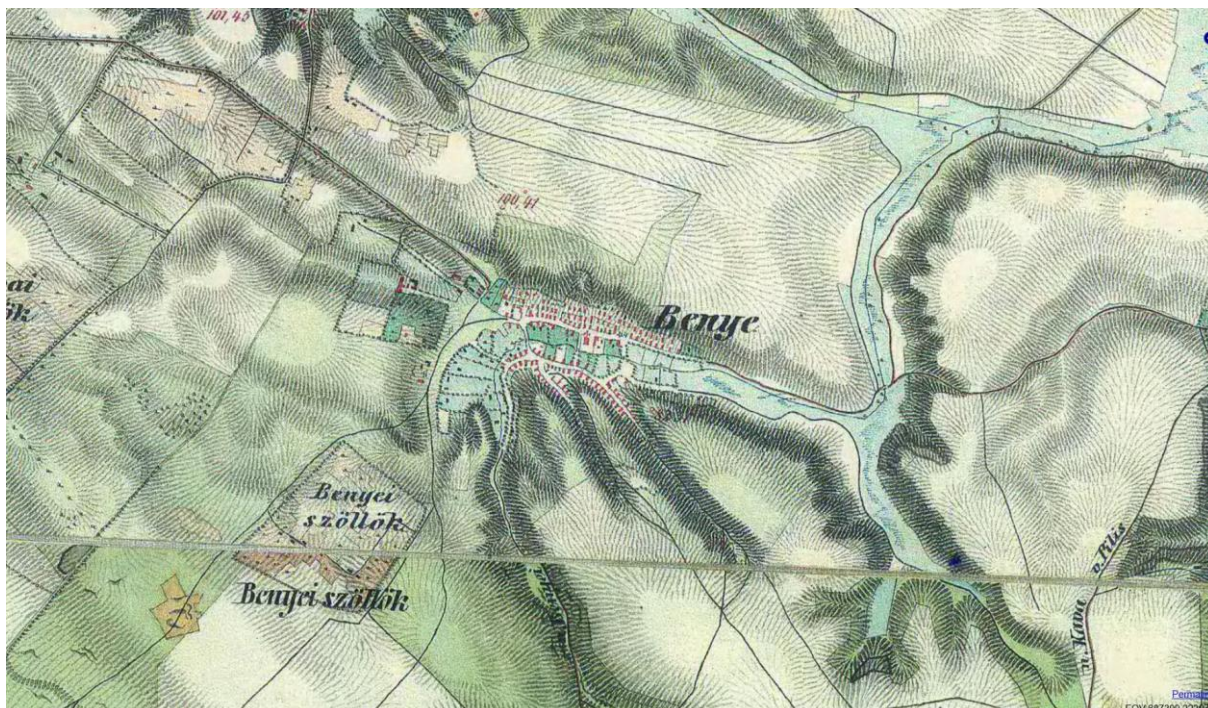
1.1) A település történeti leírása

Bénye a Tápió-mente nyugati részén, a Cserhát legdélebbi nyúlványain, a Monor–Irsai-dombságnak a Gombai-patakba torkolló Bényei-patak völgyében helyezkedik el. A község közigazgatásilag Pest vármegyében található és a Monori járáshoz tartozik.

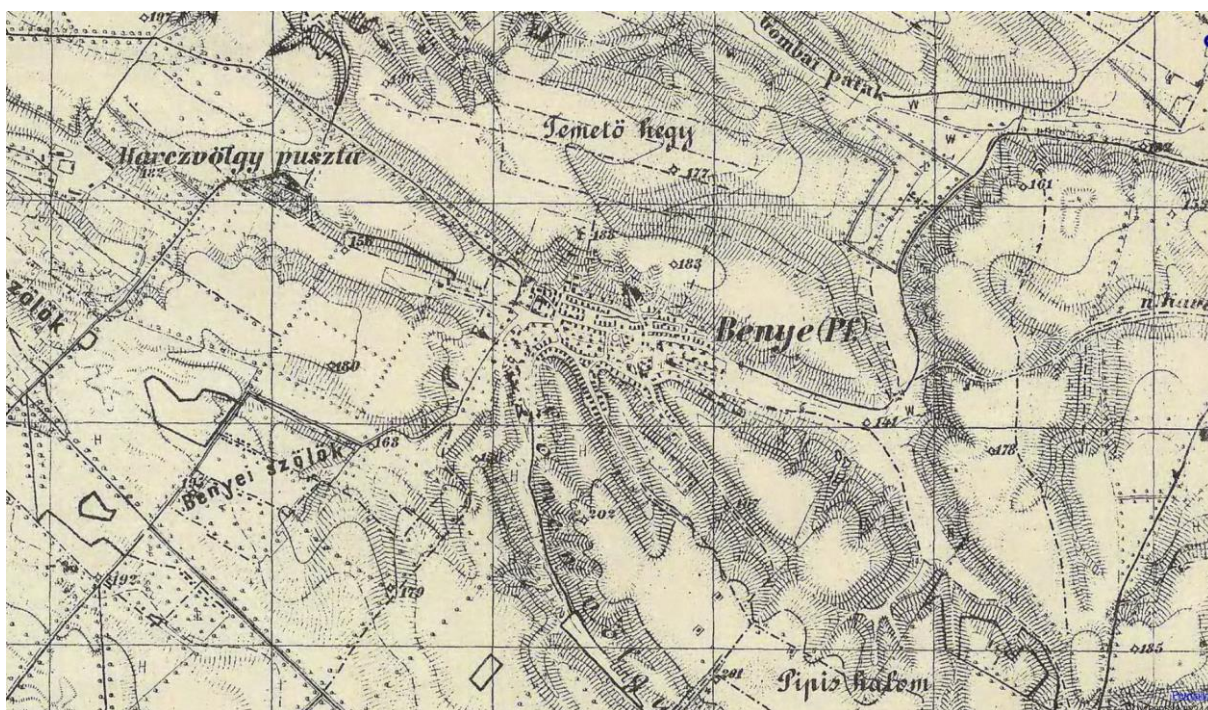
Bénye korai történetéről kevés adatunk van. A középkori oklevelekben szereplő Beny, Benye, vagy Belye néven nevezett falu a mai településtől északra a Templomdomb és Temető-dűlő területén volt (39275 számon nyilvántartott régészeti lelőhely). Az ismert írásos források Pest vármegyei Bénye településre vonatkoztatását esetenként bizonytalanná teszi, hogy ilyen nevű település Zemplén vármegyében (Erdő-) Bénye és Köküllő vármegyében (Magyar-) Bénye, továbbá Heves és Szabolcs vármegyéből is ismert ilyen nevű falu a középkorból. Az első és nagy valószínűséggel Pest vármegyei településre vonatkozó adat az 1353-ban keletkezett, amely oklevélben I. Lajos király Erzsébet királyné kérésére úgy rendelkezett, hogy Ugrin fia Pongrácnak és másoknak visszaadja a Károly Róbert király által hűtlenségük miatt elvett Beny (Bénye) nevű birtokot. Amely viszont kétségtelenül erre a településre vonatkozik, hogy 1368-ban Cegléd birtok határleírásában Benye felé vezető utat említenek. 1453-ban V. László király Vince váci püspök és rokonai Szilasi Fábián fia Györgynek és Pozsonyi Farkas Jánosnak a török ellen vívott harcokban tanúsított vitézségeik elismeréseként, egyebek mellett, a Pest vármegyei Bényét adományozta. Ezt követően Bénye az 1459-ben Mátyás király által kiadott birtokfelosztó oklevélben szerepel. 1496-ban Szapolyai István nádor bizonyítja, hogy Gomba-i Nemze István fia Péter Pest vármegyei birtokait, köztük Bényét, örökös nélküli halála esetén a temesvári Bodo Mihályra és örökösire hagyja. 1523-ban a váci káptalan Werbőczy István királyi helytartót és fiát, Imrét a király adománylevele alapján, egyebek mellett, Bénye birtokba beiktatta. A török hódoltság ideje alatt a község nagy valószínűséggel elpusztult. 1665-ben a lakatlan pusztaság a Fáy család birtokába került. A török kiűzését követően 1714. április 27-én kelt telepítési szerződéssel Fáy László fia, Mihály magyar és felvidéki szlovák ajkú lakosokkal építette újjá Bénye községet.

1. kép. Bénye határa az 1782-1785 között készült Első Katonai Felmérésen
(forrás: IVO – RMI)

2. kép. Bénye határa az 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen
(forrás: IVO – RMI)

3. kép. Bénye határa az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen
(forrás: IVO – RMI)

1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással

A vizsgálat alá vont terület a Pest vármegyei Bénye Község közigazgatási egysége.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a jogszabályi kereteknek megfelelő tartalommal, különösen a Kr. 14. mellékletében foglaltakat figyelembe véve készült. Ennek alapján a hatástanulmány tartalmát, valamint az alkalmazott módszereit alapvetően meghatározza, hogy a településrendezési eszközök tervezett módosítása örökségvédelmi szempontból milyen kockázattal járt.

Az értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

A vizsgálat során alkalmazható módszerek a következők:

- (1) Az előzetesen ismert régészeti lelőhelyek adatainak felkutatása:

Az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezése, valamint ezek összehasonlító vizsgálata és bemutatása.

- (2) Prediktív modell eredményeire való támaszkodás:

Amennyiben ilyen modell az adott település relációjában elkészíthető vagy korábban már készült és rendelkezésre áll.

- (3) Régészeti terepbejárás:

A település régészeti örökségének terepbejárással kell megvalósítani.

- (4) A lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, amely itt a régészeti terepbejárás során, indokolt esetben fémkereső műszer alkalmazását jelenti.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány készítése során az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtésre, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezésére, az adatok értékelésére, továbbá légi-régészeti lelőhely-felderítésre és régészeti terepbejárásra került sor.

Kutatási előzmények:

Bénye Község területe a múlt számos szakaszában lakott volt, ezért a település határából több jelentős régészeti emlék ismert. Ugyanakkor ezek ma már részben belterületen vannak, ahol a beépítettség nem kedvez a további régészeti kutatás lehetőségének.

Az ország régészeti értékeinek szisztematikus számbavételére vállalkozó Magyarország Régészeti Topográfiaja sorozat Bénye vonatkozásában nem készült el. A község közigazgatási területére kiterjedő korábbi örökségvédelmi hatástanulmányt 2008-ban az Archeosztráda Kft. megbízásából Tankó Károly készítette. A település területéről ma nyilvántartott régészeti lelőhelyek nagyobb részben a 2008-as hatástanulmányt megalapozó terepbejárást követően váltak ismertté

Adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés

A jelen hatástanulmány a Bénye közigazgatási területére az MRT kötetben publikált, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Pest vármegyében gyűjtőkörrel rendelkező Ferenczy Múzeumi Centrum adattáraiban fellelhető, a község területéről korábban készült hatástanulmányban jelölt, illetve kiváltképpen, az Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárságán belül működő Építészetért és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkárságának (továbbiakban Minisztérium) lelőhely-nyilvántartásában szereplő adatokra, továbbá a jelen tanulmányt megalapozó terepbejárás eredményeire támaszkodik.

A rendelkezésre álló térképészeti dokumentumok közül régészeti szempontból elsősorban a katonai felmérésekre támaszkodhatunk. Az Első Katonai Felmérés 1763-1787 között készült térképlapján (1. kép) jól látható, hogy Bénye a Bényei-patak két oldalán, szabálytalanul elhelyezkedő, leginkább a településen áthaladó kelet-nyugat irányú úthoz dél felől csatlakozó utcákból állt. A település külterületén szántók, a keletre elhelyezkedő

domboldalakon szőlők, kissé távolabb kiterjedt erdők vannak. Az 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen (2. kép) a település szerkezete és annak környezete részletesen került ábrázolásra, de alapjaiban változatlan maradt. A korábban ábrázolt utcák dél felé egy újabb utcával, a meglévők pedig mindössze néhány további épülettel bővültek. A külterület használatban sem lehet számottevő változást megfigyelni, vagyis Bénye körül jórészt szántó és legelő van jelölve. Az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen és kataszteri térképeken (3. kép) a településről a korábbiaknál részletesebb és pontosabb kép tárul elénk, ugyanakkor a már kialakult állapothoz képest jelentős változás nem látható.

A történeti térképek összességében azt mutatják, hogy a település mérete, a lakott ingatlanok kiterjedése és elhelyezkedése az 1800-as évek elején kialakult állapotot követően nagyjából állandó volt és a következő két évszázadban csupán kis mértékben módosult.

Régészeti terepbejárás

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet az újonnan beépítésre szánt területek esetén kötelező érvénnyel írja elő a település régészeti örökségének terepbejárással való felmérését.

A terepbejárás a régészeti topográfiai felderítés szabályai szerint készült, olyan módon, amely alkalmas a *régészeti lelőhelyek* kiterjedésének, intenzitásának, korának és jellegének dokumentálására, valamint régészeti érdekű területek és régészeti védőövezetek kijelölésére és térbeli lehatárolására. Általános szabályként kijelenthető, hogy a terepbejárás nem csupán a fejlesztésre kijelölt ingatlanokra korlátozódik, hanem azok közvetlen környezetére is kiterjed. Általános szabály, hogy a nyomvonalas létesítmények esetében a terepbejárás a változtatással érintett területre, valamint a köré vont 100 méteres sávra terjed ki. A terepbejárást minden esetben irodai előkészítés előzi meg, amelynek során a bejárás útvonal az előzetes adatgyűjtés eredményeinek figyelembe vételével kerül megtervezésre.

A vizsgálati terület bejárása a szórványos vagy gyér intenzitású lelőhelyek létének, illetve határának megállapítása céljából extenzív vizsgálati módszer alkalmazásával történt. Ez a terepbejárás módszer a kutatási terület olyan nem szisztematikus vizsgálatát jelenti, amelynek során a korábbi régészeti topográfiai tapasztalatok alapján emberi megtelepedés lehetséges térszínei (pl. vízfolyások melletti alacsony dombok, magaslatok, stb.) kerültek megvizsgálásra. A terepbejárást végző minden szakember megfelelő vízszintes helymeghatározási pontosságú, útvonalak és pontok rögzítésére, valamint tárolására alkalmas műszert (GPS) használt. A terepbejárás során a kutatott területek pontos térbeli azonosítása a műszer útvonalrögzítésének (tracklog) bekapcsolásával történt. A régészeti korú lelet (pl.: kerámia edénytöredék, fém, csont, stb.) pontos térbeli helyzet a műszerben pontként tárolásra került. A felszínen jelentkező régészeti korú leletanyag begyűjtésére ugyanakkor nem került sor, csupán azok térbeli pozíciójának rögzítésére.

Annak ellenére, hogy a Kr. a régészeti terepbejárást csak a beépítésre jelölt területek esetén írja elő, több szakmai iránymutatás szerint a települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésekor ajánlatos azon területek extenzív lelőhelylokalizációs terepbejárással való kutatása, ahol még egyáltalán nem, vagy nem kielégítő mértékben ismerünk régészeti lelőhelyeket. A nem kielégítő mérték ez esetben azt jelenti, hogy olyan múzeumi, szakirodalmi adatok birtokában vagyunk, amelyek alapján a vizsgált területen régészeti lelőhely valószínűsíthető, de sem pontos helye, sem lehatárolása nem ismert, vagy nem kellően dokumentált.

Mindezek figyelembe vételével a vizsgálandó területen cél volt a lehetséges összes régészeti lelőhely felkutatása. A terepbejárás előkészítését pedig minden esetben a már ismert adatok összegyűjtése előzte meg (pl. múzeumi adattár és leltárkönyvek, szakirodalom, korábbi térképek összegyűjtése, továbbá légi felvételek használata).

A régészeti lelőhelylokalizációs és állapotfelmérő bejárásokra 2024. november december 13-15 között került sor. A nagy kiterjedésű és intenzíven beépített belterület mellett a külterületen főképp változatosan művelt mezőgazdasági területek vannak. Az eltérő vegetációs fázisban lévő mezőgazdasági területek nem mindig kedveztek a felszíni lelőhelylokalizációnak és bizonyos esetekben erősen korlátozták a régészeti terepbejárás eredményességét. A jelen esetben a település határában és különös tekintettel a beépítésre szánt ingatlanok területén végzett extenzív terepbejárás során az alább táblázatban felsorolt nyilvántartott lelőhelyeken túl, felszíni észleléssel további régészeti lelőhelyek kerültek lokalizálásra.

Légi régészeti lelőhely-felderítés

Bénye Község közigazgatási területén a terepbejáráshoz kapcsolódóan légi régészeti lelőhely-felderítést végeztünk. Itt elsősorban a vizsgálat alá vont ingatlanok és tágabb környezetük, vagyis a régészeti lelőhellyel biztosan vagy feltételesen érintett területek légi felderítésére került sor. A jelenlegi hasznosításból következően a légi régészeti megfigyelés kedvező és kedvezőtlen észlelési körülmények között folyt. A kutatáshoz Autel EVO II Pro 6K típusú, quadcopter drónt használtunk. A kérdéses területeket többszöri, különböző magasságokból és különböző szögekből, jó fényviszonyok mellett pásztáztuk.

A légi régészeti lelőhely felderítés a település határában új lelőhelyet nem eredményezett. Az on-line elérhető ortofotó adatbázisok (Google Earth, fentrol.hu, stb.) áttekintése során új lelőhely nem volt lokalizálható.

1.3) A település régészeti értékleltára

1.3.1. Védett régészeti lelőhelyek

Bénye közigazgatási területén a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 45. pontja, továbbá a 11-17 § szerint meghatározott, miniszteri rendelettel fokozottan védett, történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhely nem található.

1.3.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

Régészeti lelőhelyekről a Miniszterelnökség Építészeti, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkársága vezet közhiteles nyilvántartást. A jelen tanulmány a Lechner Tudásközpont által üzemeltetett Elektronikus Térségi Tervezést Támogató Rendszerből (E-TÉR) szolgáltatott adatok alapján készült. Ezekon túlmenően régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatok az OÉNY/IVO 2024.12.15. dátum szerinti állapotának megfelelően kerültek feltüntetésre.

Az érintett örökségi elemek számbavétele és állapotuk ismertetése kapcsán fel kell hívni a figyelmet arra az általános szabályra, amely szerint a régészeti lelőhelyek pontos kiterjedése pusztán felszíni vizsgálatokkal (pl. terepbejárás) csak hozzávetőlegesen állapítható meg, továbbá a felszíni lokalizációt erőteljesen korlátozó tényezők (pl. vegetáció, beépítés, elfedés, stb.) miatt a régészeti érintettség meghatározásánál gyakran csak a korábbi, vegetáció-mentes időszakban végzett megfigyelésekre támaszkodhattunk. Fontos továbbá kiemelni, hogy a régészeti lelőhelyek helyzete és kiterjedése a jövőbeni régészeti kutatások eredményei alapján módosulhat.

SOR-SZÁM	AZONOSÍTÓ	NÉV	HRSZ	KORRDINÁTÁK		AZONOSÍTÁS ALAPJA
1	39275	Templom-hegy	0163/13, 0163/14, 0163/15, 0163/16, 0163/18, 0163/19, 0163/5, 0163/6, 0163/7, 0163/8, 0163/9	688154	223672	nyilvántartás
2	72109	Templom-hegy 2.	0158/19, 0158/20, 0158/21, 0158/22, 0158/23, 0158/24, 0160, 0162, 0163/10, 0163/11, 0163/12, 0163/4, 0163/9	688737	223346	nyilvántartás
3	72111	Patai-rét	0158/9, 0158/10, 0158/11, 0158/45, 0160	688902	224230	nyilvántartás
4	72113	Kisasszony-völgy	0115/4, 0115/5, 0132, 0133, 0134, 0139	688699	222992	nyilvántartás
5	72115	Fő út 138.	0168	688023	223501	nyilvántartás
6	72117	Alszeg	0168	687893	223551	nyilvántartás
7	-	Templomhegyalja	0158/25, 0158/26, 0158/27, 0158/28, 0158/29, 0158/30, 0158/31, 0158/32, 0158/37, 0160	688655	223809	terepbejárás
8	-	Hegyalja	0133, 0134, 0115/4, 0115/5	688403	223133	terepbejárás

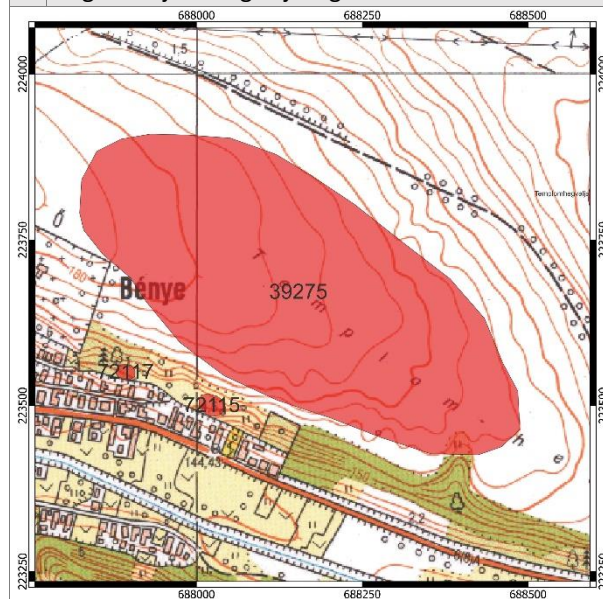
5. táblázat: Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyek részletes ismertetése

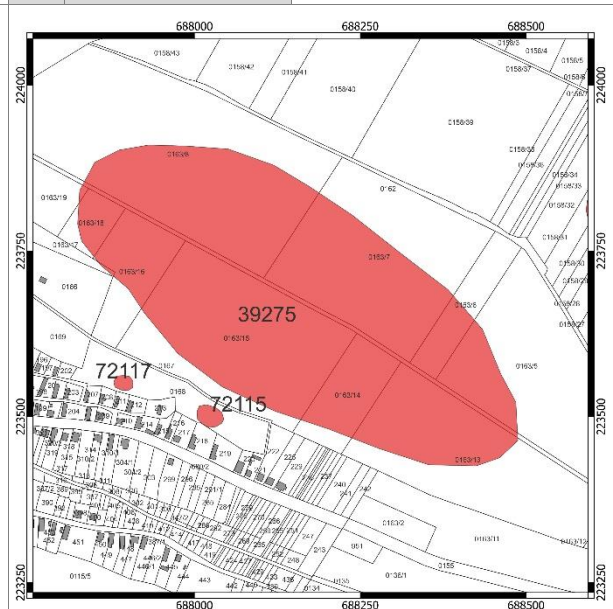
1. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye
	Nyilvántartási azonosító szám	39275		
2	Leelőhely neve	Templom-hegy		
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121
			EOV Y	688154
			EOV X	223672
	Helyrajzi szám	0163/13, 0163/14, 0163/15, 0163/16, 0163/18, 0163/19, 0163/5, 0163/6, 0163/7, 0163/8, 0163/9		
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.		
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇔

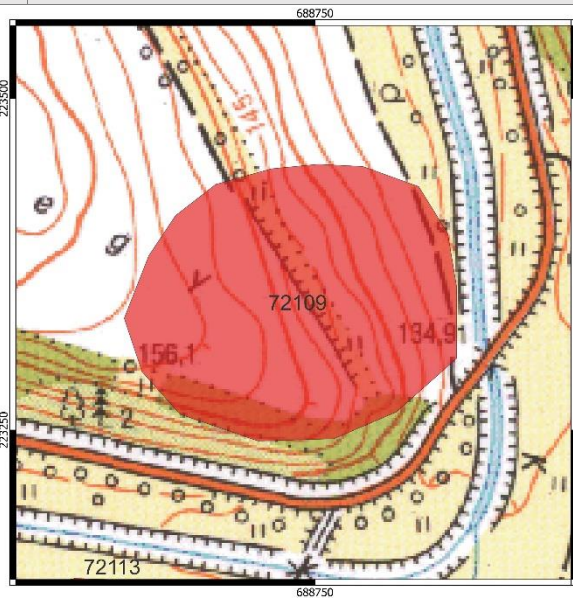
5	Jelenlegi állapot	bolygatott
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.12.15.

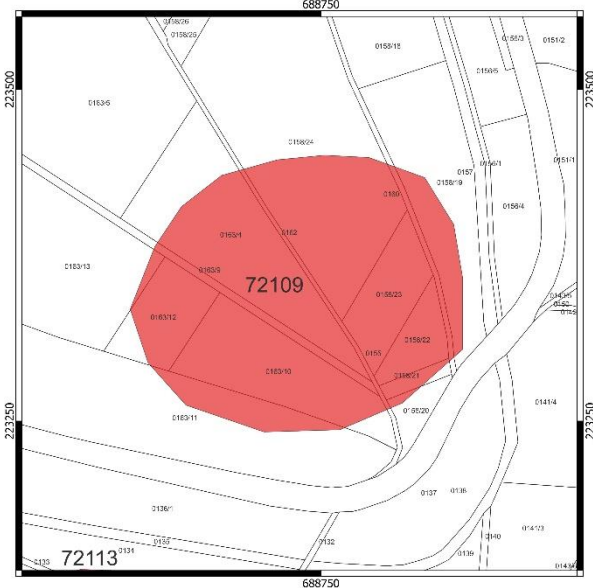
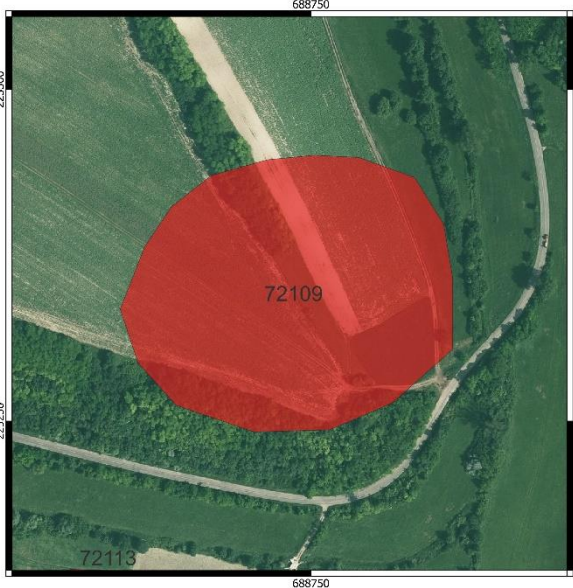
2. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye
	Nyilvántartási azonosító szám			72109
2	Leelőhely neve			
	Templom-hegy 2.			
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121
				EOV Y 688737 EOV X 223346
	Helyrajzi szám	0158/19, 0158/20, 0158/21, 0158/22, 0158/23, 0158/24, 0160, 0162, 0163/10, 0163/11, 0163/12, 0163/4, 0163/9		
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.		
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

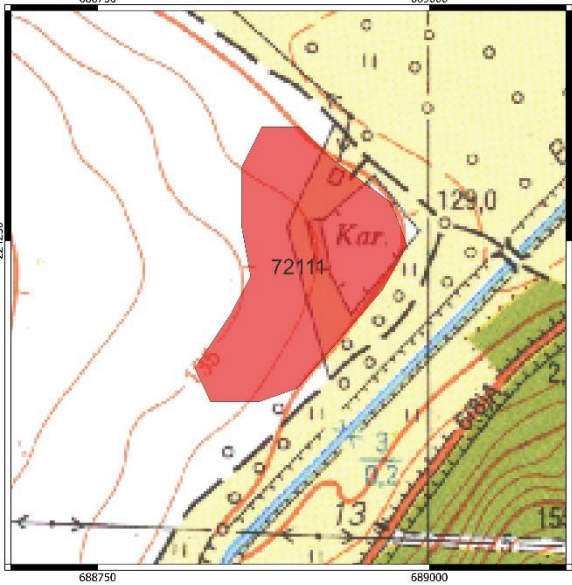

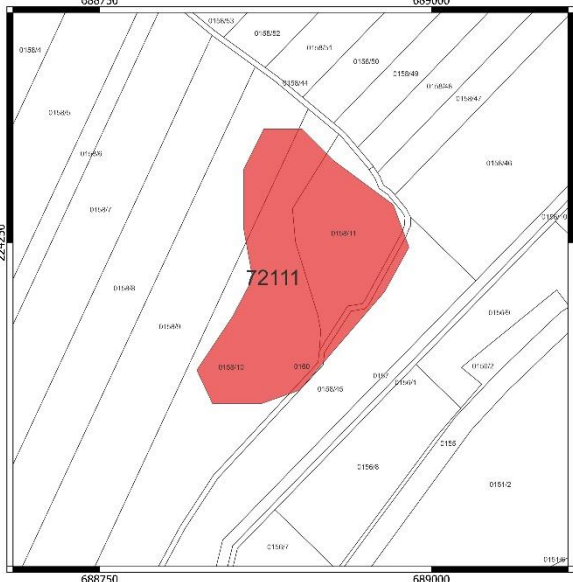
4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨

5	Jelenlegi állapot	bolygatott
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.12.15.

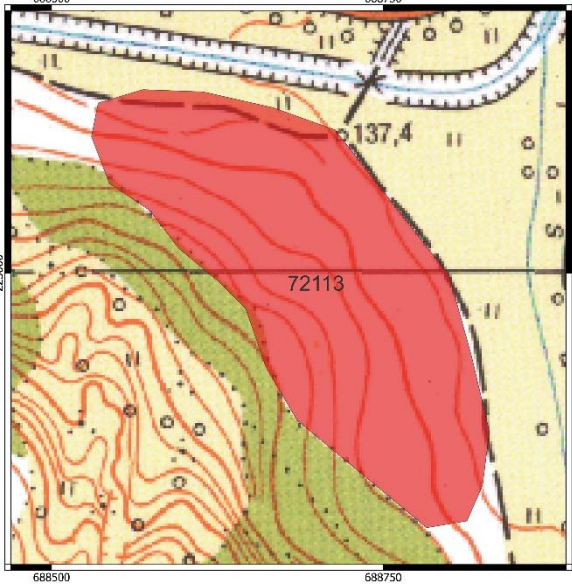

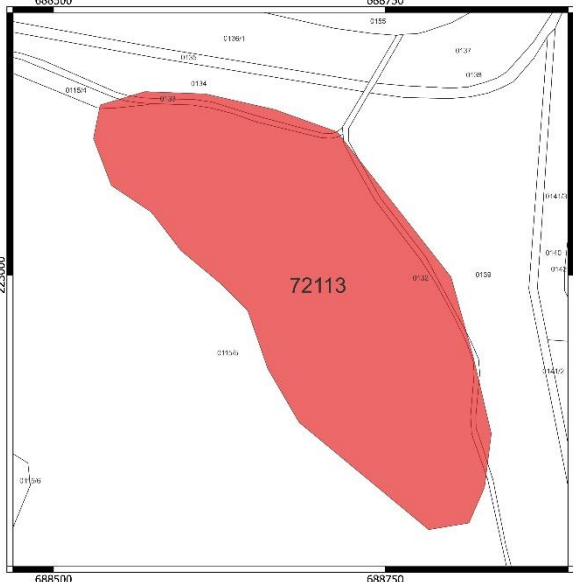
3. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye				
	Nyilvántartási azonosító szám			72111				
2	Leelőhely neve			Patai-rét				
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	66-343	EOV Y	688902	EOV X	224230
	Helyrajzi szám	0158/9, 0158/10, 0158/11, 0158/45, 0160						
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.						
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m						
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇔							
								
5	Jelenlegi állapot	bolygatott						
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés						
7	Ismertség	nyilvántartás						
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás						
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt						
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b						
11	Kelt	2024.12.15.						
								
								

4. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

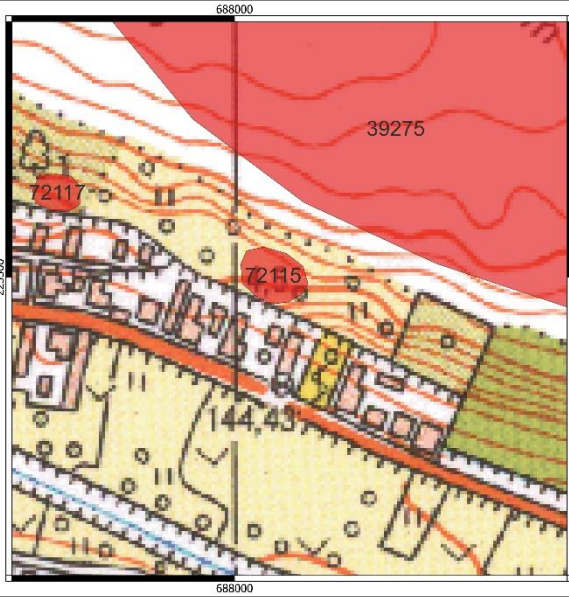
1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye
	Nyilvántartási azonosító szám			72113
2	Leelőhely neve			
	Kisasszony-völgy			
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121
				EOV Y 688699 EO V X 222992
	Helyrajzi szám	0115/4, 0115/5, 0132, 0133, 0134, 0139		
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.		
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨			
				
5	Jelenlegi állapot	bolygatott		
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés		
7	Ismertség	nyilvántartás		
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás		
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt		
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b		
11	Kelt	2024.12.15.		
				
				

5. lelőhely

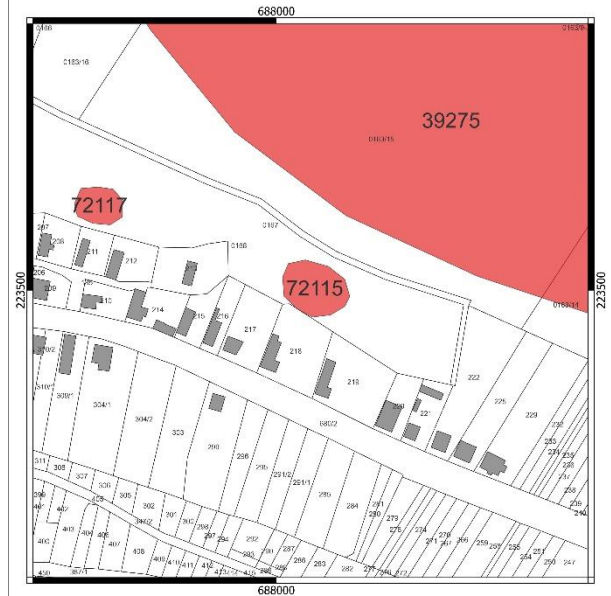
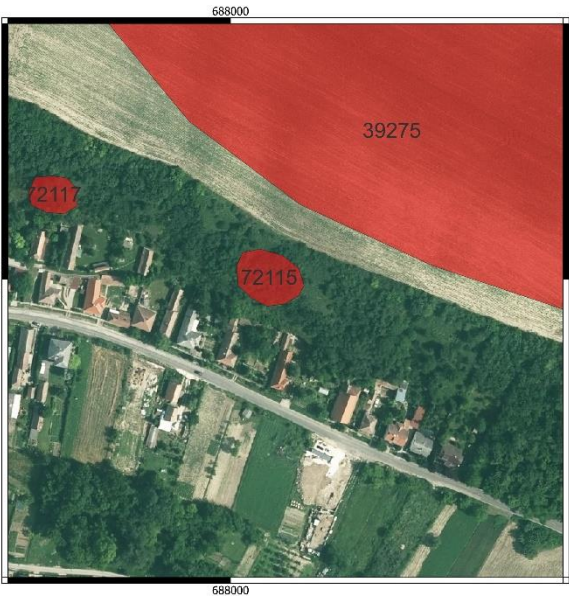
68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye
	Nyilvántartási azonosító szám			72115
2	Leelőhely neve			
	Fő út 138.			
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121
				EOV Y 688023 EOVI X 223501
	Helyrajzi szám	0168		
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.		
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨

5	Jelenlegi állapot	bolygatott
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.12.15.

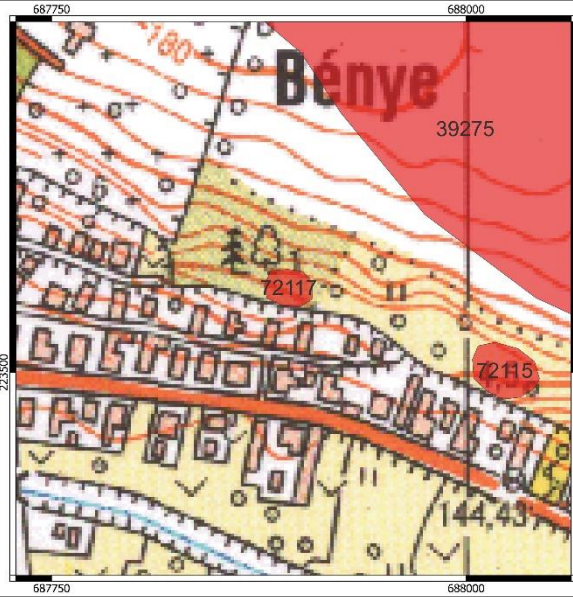

6. lelőhely

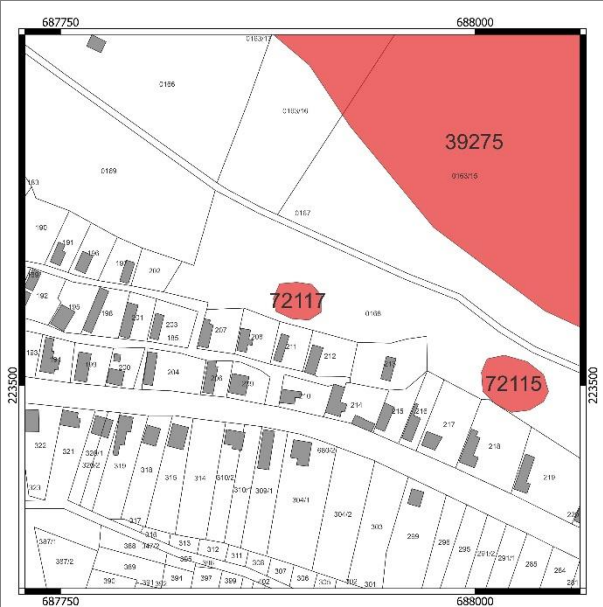
68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye				
	Nyilvántartási azonosító szám			72117				
2	Leelőhely neve			Alszeg				
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121	EOV Y	687893	EOV X	223551
	Helyrajzi szám	0168						
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.						
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m						

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨

5	Jelenlegi állapot	bolygatott
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.12.15.

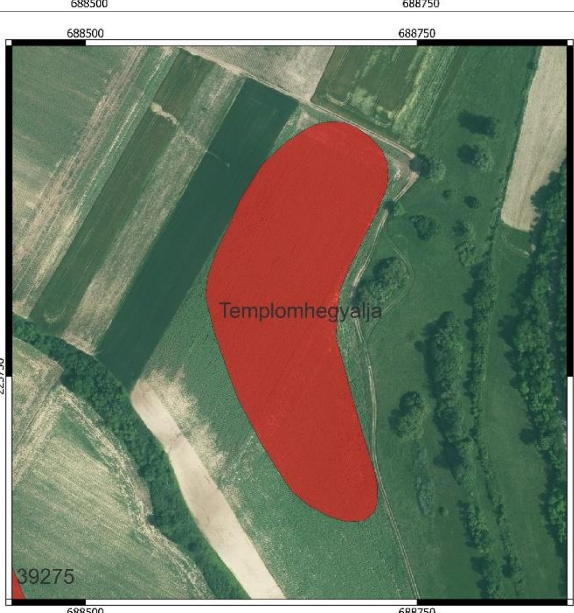
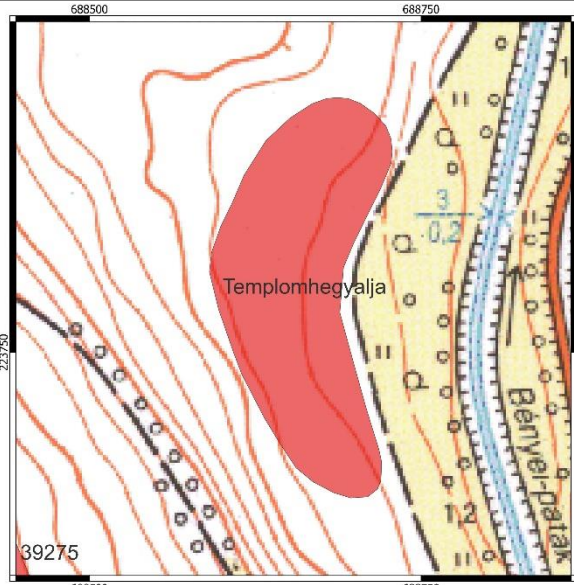

7. lelőhely

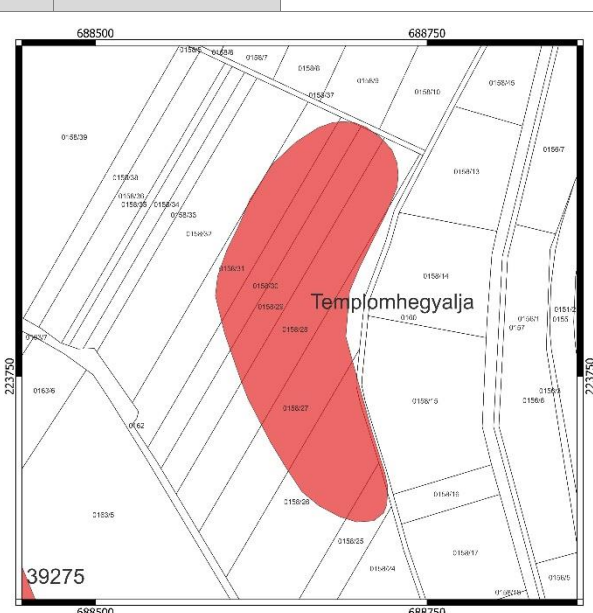
68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye
	Nyilvántartási azonosító szám		nyilvántartásba vétel alatt	
2	Leelőhely neve			Templomhegyalja
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121
				EOV Y 688655 EOV X 223809
	Helyrajzi szám	0158/25, 0158/26, 0158/27, 0158/28, 0158/29, 0158/30, 0158/31, 0158/32, 0158/37, 0160		
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.		
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨

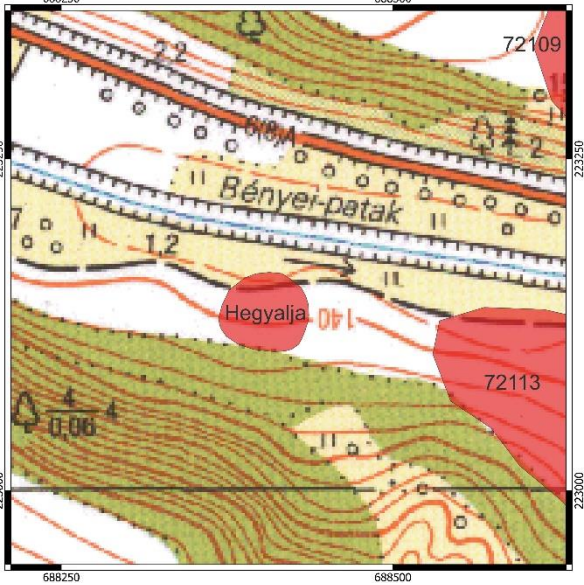

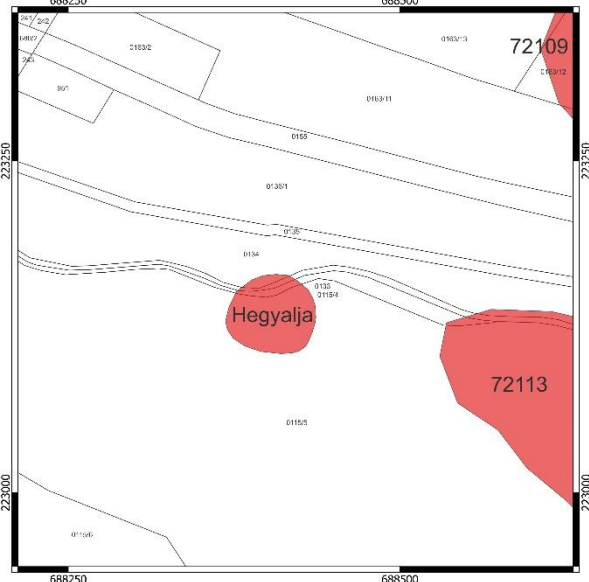

5	Jelenlegi állapot	bolygatott
6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.12.15.

8. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	Pest	Település neve	Bénye				
	Nyilvántartási azonosító szám			nyilvántartásba vétel alatt				
2	Leelőhely neve			Hegyalja				
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	56-121	EOV Y	688403	EOV X	223133
	Helyrajzi szám	0133, 0134, 0115/4, 0115/5						
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Bénye Község területén található.						
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m						
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨							
					5	Jelenlegi állapot	bolygatott	
					6	Veszélyeztetettség	bolygatás, kincskeresés	
					7	Ismertség	nyilvántartás	
					8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás	
					9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt	
					10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b	
					11	Kelt	2024.12.15.	

2) A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

2.1.1. A jelenlegi állapot és terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

Bénye Község közigazgatásának területén 6 nyilvántartott és 2 nyilvántartásban vétel alatt álló, vagyis összesen 8 régészeti lelőhely van. A 39275, 72109, 72111 és 72113 számon nyilvántartott, valamint a Hegyalja és Templomhegyalja néven nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhelyek szántó művelésű mezőgazdasági területeken vannak. A 72117 és 72115 számon nyilvántartott régészeti lelőhelyek erdőként használt területeken találhatók.

terület-felhasználás	lelőhelyek száma	arány
mezőgazdasági terület (szántó)	6	75%
mezőgazdasági terület (zártkert, szőlő, gyümölcsös)	-	-
mezőgazdasági terület (gyep, rét, legelő)	-	-
erdő	2	25%
beépített belterület	-	-
ipari gazdasági, kereskedelmi, sport és különleges terület	-	-

6. táblázat: Terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

(a lelőhelyek számának feltüntetésénél az osztott ágban lévő lelőhelyek arányának megfelelően, például a gyep és erdőművelés alatt lévő lelőhely 0,5 értékben a gyep és 0,5 értékben az erdő terület-felhasználásnál kerültek számba vételre)

Amint a fentiekből kitűnik, a régészeti lelőhelyek elsősorban külterületen, azon belül pedig főképp szántóként használt mezőgazdasági ingatlanokon találhatók. Bénye közigazgatási határán jelentős kiterjedésű gyep és erdő területek vannak, amely a felszíni lelőhelylokalizáció eredményes megvalósításához nem kedvező, ezért itt a régészeti lelőhelyek többsége valószínűleg még nem ismert.

2.1.2 Változtatási szándékok (rövid összefoglalás)

A terv célja Bénye község új településtervének elkészítése a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet előírásai alapján. A településszerkezeti változásokat a magasabb rendű területrendezési terveknek való megfeleltetés, az önkormányzati változtatási szándékok (új fejlesztések vagy korábban tervezett fejlesztések visszavonása), a valós területhasználatoknak való megfelelés, útszabályozások, valamint lakossági igények generálták.

A tervezés során összesen 106 db településszerkezeti elem módosítására került sor. A településszerkezeti változásokon túlmenően 24 db, szerkezeti változással nem járó építési övezeti átsorolás történt.

2.2 Változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre

Bénye község településtervében az új beépítésre szánt területek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. A módosítással érintett ingatlanokon régészeti érintettség jelenleg nem mutatható ki.

Változtatási szándékoknak a régészeti örökségre várható hatásainak összefoglalása

A településtervében tervezett változtatási szándékok előre látható örökségvédelmi kockázattal nem járnak.

Településszerkezeti változások					
Új beépítésre szánt terület kijelölése					
Változás s.sz.:	Változás jellege	Meglévő ter. felh.	Tervezett ter. felh.	Terület-nagyság (ha):	
L-1-b	Lakófejlesztési célú fejlesztés	Kk	Lke	0,24	
L-2-b		M-GySz	Lke	0,36	
Ö-4-b	Önkormányzati változtatási igény	Kk	Lf	0,07	
G-1	Gazdasági célú fejlesztés	M-sz	K-Mű	3,28	
G-2		Köu	K-Mű	0,21	
M-7-b	Valós területhasználatnak való megfelelés	Eg	Lf	0,28	
M-8-b		M-GySz	Lke	0,34	
M-13-b		Kp	Vi	0,05	
M-14-b		Köu	Vi	0,04	
M-15-b		Zkp	Vi	0,07	
U-36-b	Útszabályozás miatt szükséges változás	Köu	Lke	0,24	
U-37-b		Köu	Lke	0,29	
U-41-b		Köu	Lke	0,04	
U-43-b		Köu	Lke	0,42	
U-44-b		Köu	Lke	0,09	
U-47-b		Köu	Lke	0,57	
U-50-b		Köu	Lf	0,03	
U-53-b		Köu	Lke	0,24	
U-54-b		Útszabályozás miatt szükséges változás	Köu	Lf	0,02
U-55-b			Köu	Lf	0,02
U-56-b	Köu		Lf	0,06	
U-58-b	Köu		Lf	0,01	
				6,97	

7. táblázat: Az új beépítésre szánt területek kimutatása

8. kép: A módosítással érintett területek a nyilvántartott és nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhelyek feltüntetésével

3. Értékvédelmi terv

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint az önkormányzati feladatok meghatározása.

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A régészeti emlékek megmaradásának, feltárhatóságának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei a 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban és eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző és csak szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. Amennyiben a régészeti örökség elemeit eredeti összefüggésükből, a régészeti lelőhely területről valamely oknál fogva mégis el szükséges mozdítani, arra csak régészeti feltárás keretében kerülhet sor.

A régészeti leletek jelenleg a földfelszín alatt vannak. A jelenlegi állapot fenntartása a Bénye területén nyilvántartott lelőhelyek esetében biztosítja a még bolygatatlan régészeti leletek eredeti összefüggésben való megőrzését. Amennyiben ez az állapot bármilyen földmunkával járó beruházás megvalósítása végett változik, úgy a régészeti leletek szakszerű feltárása a fejlesztést megelőzően, a földmunkákhoz ütemezve lehetséges.

Ha a feltárás során országos jelentőségű régészeti objektum kerül napvilágra, úgy annak konzerválását, eredeti helyén való megőrzését, az építési kiviteli tervekbe beépítve kell biztosítani.

3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

3.2.1. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A régészeti lelőhelyek területének jelenlegi hasznosításából adódó károsan ható folyamatok lassítása, visszafordítása érdekében az ingatlantulajdonos, a helyi önkormányzat és az örökségvédelmi szakemberek (hatóság, múzeum) konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a negatív folyamatok visszafordíthatatlan károkat okozhatnak, amelyek a kulturális örökség elemeinek részleges vagy teljes megsemmisüléséhez vezethetnek.

3.2.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A régészeti lelőhelyek fokozatos állagromlásának lassítása, megállítása csak a helyi önkormányzat, a szakemberek (területileg illetékes vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodája, vármegyei múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások együttműködésével lehetséges.

A fejlesztési övezetben található régészeti lelőhelyen a tervezett beruházás megvalósulása esetén a régészeti emlékekben keletkező károk enyhítésére nincs, csupán megelőzésre van lehetőség. Ennek a törvény által előírt módja a régészeti lelőhely elkerülése, jogszabályi módon meghatározott elfedése, vagy a beruházást megelőző feltárása.

4. Összefoglalás

A régészeti lelőhelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai, ezért mindenki részéről elvárt a nemzeti kulturális örökség iránti megbecsülés, a régészeti értékek megóvása és az örökségvédelmi törvények tiszteletben tartása.

Bénye község közigazgatási területén összesen 8 régészeti lelőhely található, amelyek általános törvényi védelem alatt állnak.

Bénye község településtervezésében az új beépítésre szánt területek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. A módosítással érintett ingatlanokon régészeti érintettség jelenleg nem mutatható ki. A településtervezésben tervezett változtatások előre látható örökségvédelmi kockázattal nem járnak.

Bár a tervezett módosítások régészeti lelőhelyet nem érintenek, általánosságban fontos kiemelni, hogy fő szabály szerint a régészeti lelőhelyet fejlesztéssel elkerülni, vagyis annak jelen állapotban való megőrzését tervezni javasolt. Amennyiben ez nem megoldható, vagy jelentős költségnövekedéssel járna, esetleg a beruházást máshol megvalósítani nem lehetséges, akkor a régészeti lelőhely területén a fejlesztés megvalósítását régészeti kutatásnak kell megelőzni. A törvényi szabályozás alapján régészeti lelet eredeti összefüggéséből csak régészeti feltárással mozdítható el. A régészeti feltárás költségei pedig azt terhelik, akinek a régészeti leletek eredeti összefüggésükből történő elmozdítása érdekében áll. Ennek pénz- és időbeli vonzatával előzetesen, már a tervezés szakaszában kalkulálni javasolt. A régészeti munkák tervezésének és a kivitelezésbe való ütemezésének elmaradása nagymértékben veszélyezteti a lelőhelyet, ugyanakkor a nem megfelelően tervezett régészeti feladatellátás lassíthatja, vagy akár akadályozhatja is a beruházás tervezett megvalósulását.

Végezetül, amennyiben a régészeti lelőhelynek vagy régészeti érdekű területnek nem minősülő területen földmunkák során, vagy bármilyen körülmények között, és nem várt módon régészeti lelet vagy épített emlék kerül elő, úgy haladéktalanul értesíteni kell a területileg illetékes szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrumot.

* * *

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült! A nyilvántartott lelőhelyekről a Miniszterelnökség Építészeti, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárság vezet közhiteles nyilvántartást. Minden tervezett beruházás előtt javasolt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni!

A hatástanulmány alapjául szolgáló tervek módosítása vagy a tervezési terület bővítése esetén új hatásvizsgálat szükséges!

Budapest, 2024 december 14.

Dr. Tankó Károly

régész, örökségvédelmi szakértő

Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008

5. Nyilatkozat

Alulírott dr. Tankó Károly régész nyilatkozom, hogy a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről szóló 416/2017. (XII. 18.) Korm. rendeletben meghatározott kulturális szakértői tevékenység folytatásához, a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendeletben meghatározott régészet szakterületen szakértői tevékenység végzésére szakértői jogosultsággal rendelkezem.

Bénye Község Településtervezéshez készített örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakági rész, az összeállítás időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján, az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült. A tervezett változtatásokra vonatkozó javaslatok és megoldások az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak megfelelnek.

Budapest, 2024 december 14.

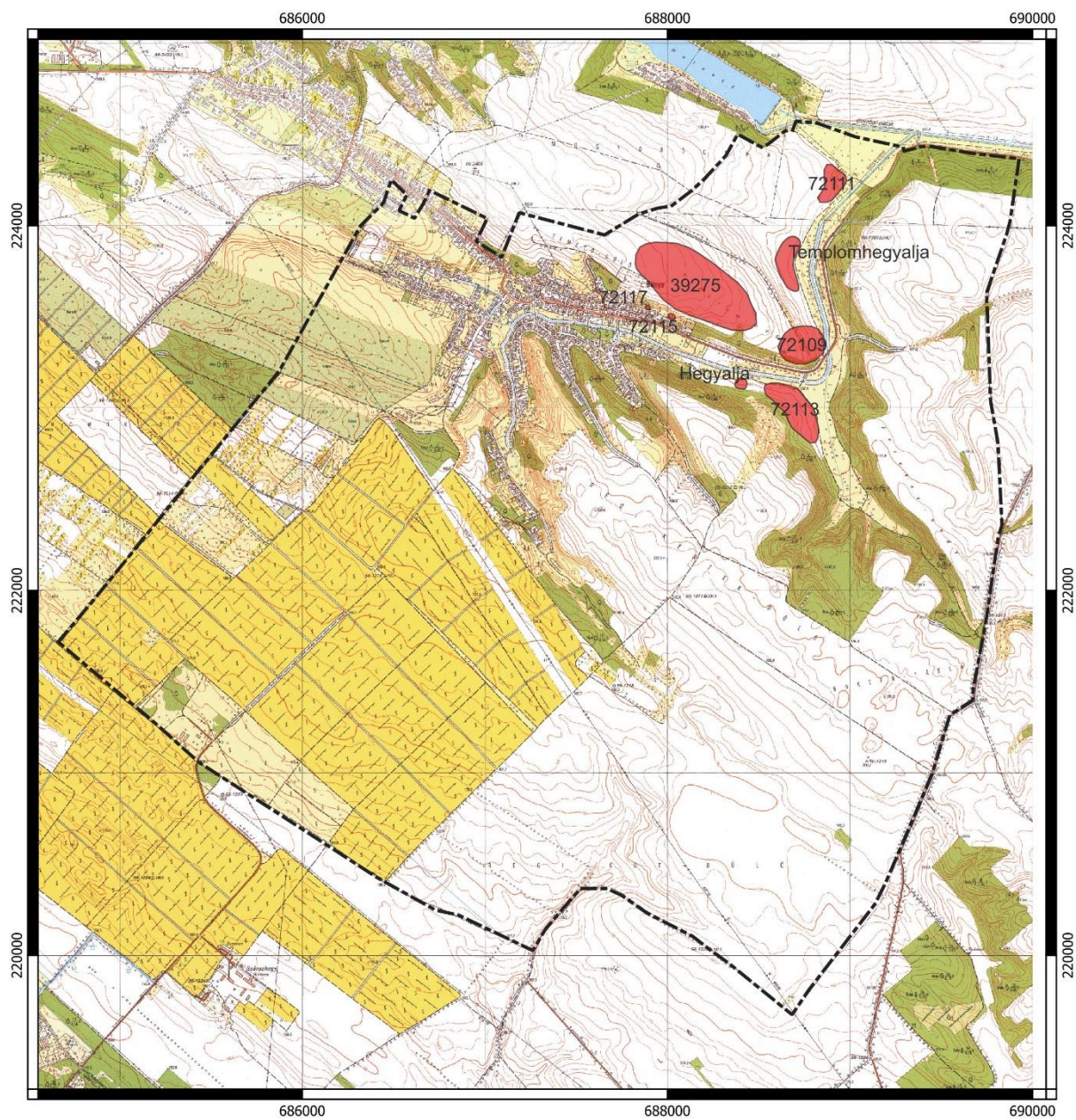

Dr. Tankó Károly

régész, örökségvédelmi szakértő

Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008

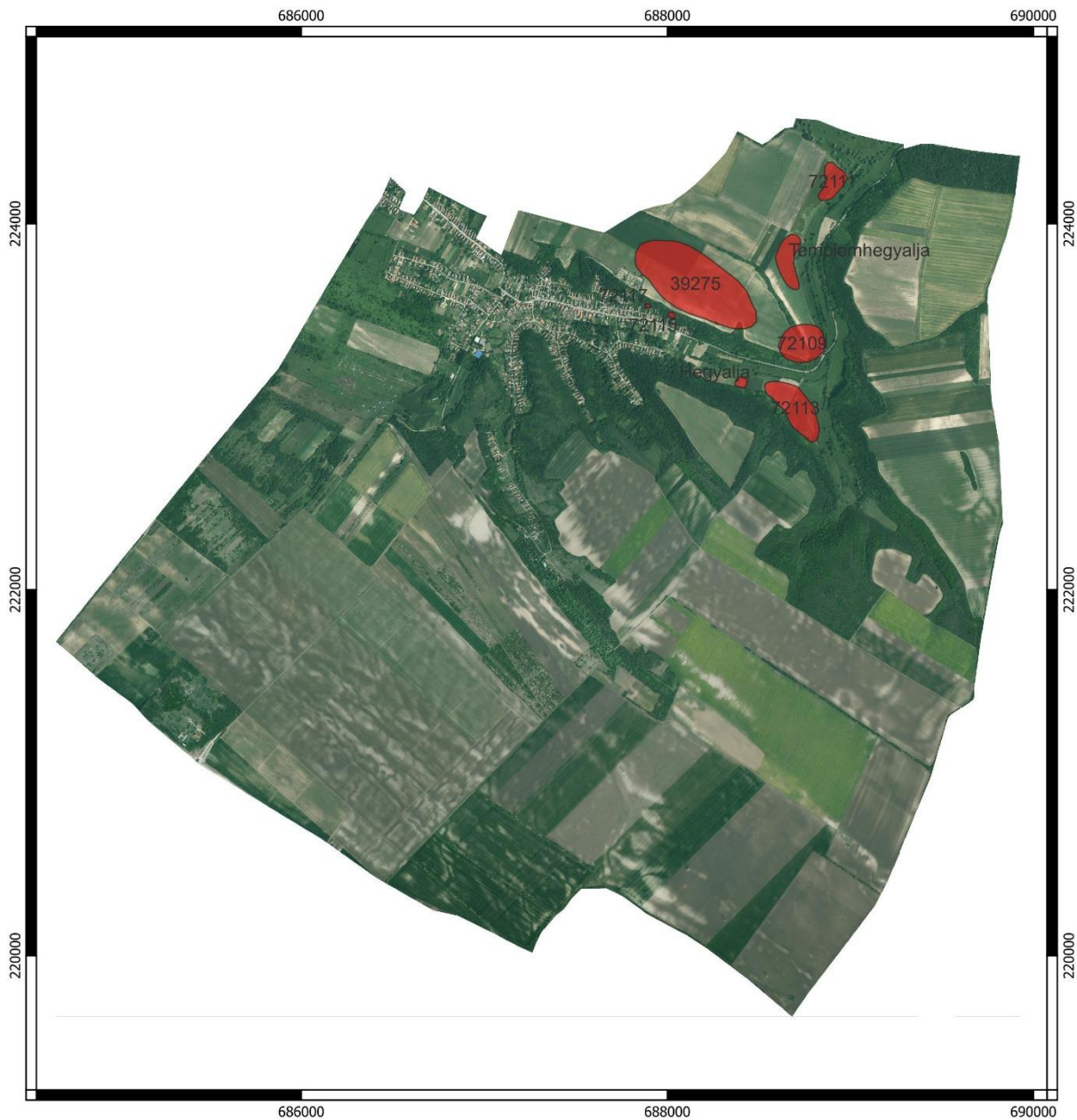
6. A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása

1. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) az EOV térképszelvényeken

2. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a település szerkezeti térképén

3. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a települési ortofotón

7. Fényképek

1. fénykép: 39275 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

2. fénykép: 72109 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

3. fénykép: 72111 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

4. fénykép: 72113 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

5. fénykép: 72113 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

6. fénykép: Hegyalja néven nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhely

7. fénykép: Templomhegyalja néven nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhely

8. fénykép: Templomhegyalja néven nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhely

9. fénykép: Középkori templom épületének kiszántott kövei a 72109 számon nyilvántartott régészeti lelőhely területéről az evangélikus templom kertjében elhelyezve

10. fénykép: Középkori malomkő a 39275 vagy 72109 számon nyilvántartott régészeti lelőhely területéről az evangélikus templom épületében elhelyezve

8. Hatályos örökségvédelmi jogi szabályozás rövid ismertetése

II.1. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről **(különösen a 38-49. §)**

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájlelemként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Valettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

362/2008. (XII.31.) Korm. rendelet a Nemzeti Hírközlési Hatóság eljárásában közreműködő szakhatóságok kijelöléséről, valamint egyes szakhatósági közreműködések megszüntetéséről és módosításáról.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról

68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről

3/2009. (II. 18.) OKM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről. Ennek 177. § (3) szerint, aki a kulturális

örökség védett elemeit, gondatlanul megsemmisít, megrongál, elvisz, áthelyez vagy elmozdít, szabálysértést követ el.

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. Ennek 358.§ szerint, aki kulturális javak körébe tartozó tárgy, régészeti lelőhely vagy műemlék megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, az okozott kár mértékétől függően 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

II.2. A régészeti lelőhellyel érintett területeken követendő eljárások, jogok és kötelezettségek

1.) Miniszteri rendelet által kiemelten vagy fokozottan védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek esetében a hatóság (vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodájának) engedélye szükséges bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, egyébként engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. Ennek hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltak szerint kell eljárni.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében, a 2001. évi LXIV. tv. alapján a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak, továbbá a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A földmunkával járó fejlesztésekkel a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární. Ennek részeként a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő. Nagyberuházások és kisajátítási törvényben meghatározott közérdekű cél esetén megelőző régészeti dokumentációt kell készíteni. Az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult. A régészeti feltárást költségeit annak kell fedeznie, akinek a régészeti leletek elmozdítása érdekében áll, azonban az előzetes régészeti dokumentáció elkészítéséhez szükséges régészeti feltárást költségei - nemzetgazdasági szempontból indokolt esetekben - a központi költségvetésből fedezhetőek. A régészeti feltárással kapcsolatos szerződést a beruházónak a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum **Bénye Község esetében a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum.** A szerződés érvényességéhez a hatóság jóváhagyása szükséges. A törvény szerint megelőző régészeti feltárást a területileg illetékes múzeum, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum végezhetnek.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik a hatóság hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben előre nem látott örökségvédelmi érdek merül fel, vagy addig ismeretlen jelenség kerül napvilágra, úgy a végzett tevékenységet korlátozni kell. A hatóság a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti

védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén a kisajátítás kezdeményezésére.

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, ill. bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 42. § (1) bekezdése szerint, ha az építési munka végzése során régészeti emlék kerül elő, a kivitelező köteles azt az építésügyi hatósághoz (járási hivatal vagy jegyző), valamint más hatáskörrel rendelkező hatósághoz haladéktalanul bejelenteni, és a lelőhelyet a hatósági intézkedésig érintetlenül hagyni.

Más szóval, amennyiben nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

A hatóság a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítenő hatástanulmányok tartalmi követelményeit a 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet melléklete tételesen meghatározza. A hatástanulmány elkészíttetése a beruházót terheli és készítésére kizárólag a rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak olyan személy készítheti, aki a 19/2010. (IV. 23) OKM rendelet 2. § (5) bekezdésében meghatározott feltételeket teljesíti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl arról is nyilatkozik, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.